

Волинське єпархіальне зібрання духовенства і мирян 1936 року

Володимир Борщевич

Стаття присвячена одній із головних подій у розвитку церковної демократії в межах Волинської єпархії Польської автокефальної православної церкви – єпархіальному зібранню духовенства і мирян 1936 року. Рішення зібрання продовжили лінію на утвердження соборноправності в православному житті краю, сприяли стабілізації церковно-адміністративного апарату, покращенню духовно-просвітницької та місійної праці кліриків.

Ключові слова: Церковна демократія, єпархіальне зібрання, Волинь, Польська автокефальна православна церква.

Наприкінці 1935 року стало відомо про скликання чергового Волинського єпархіального зібрання духовенства і мирян, що було логічним кроком у розвитку церковної демократії та соборноправності. Делегати від духовенства та мирян мали розглянути фінансовий звіт консисторії за 1934 р., проект єпархіального бюджету на 1936 р., доповідь ревізійної комісії, звіт єпархіального опікунства про бідних духовного звання, про місіонерські, законовчительські та поточні справи¹. Зауважувалося, що єпархіальний соборик має відбутися 26-27 грудня 1935 року. Однак хвороба владики Олексія (Громадського) внесла корективи. Зібрання не могло відбутися без єпархіального архієрея. Запалення апендициту вимагало термінового хірургічного втручання та наступного санаторного лікування². На момент вимуше-

¹ Церковное обозрение. Волинское епархиальное собрание // Воскресное чтение. – 1935. – № 23. – 15 декабря. – С. 322.

² Церковное обозрение. Болезнь высокопреосвященнейшего архиепископа Алексия // Воскресное чтение. – 1935. – № 23. – 15 декабря. – С. 322.

ної відсутності архієрея функції керівника єпархії покладено на вікарного єпископа Острозького Симона (Івановського).

Отже, через хворобу владики вирішено відкласти на місяць проведення єпархіального зібрання. Волинська духовна консисторія повідомляла благочинним та повітовим протоієреям, що соборик перенесено на 23-25 січня 1936 року у зв'язку із виїздом владики Олексія (Громадського) на курорт Івонич. Цим же наказом консисторія рекомендувала продовжити вибори представників на окружних соборах³.

Очікуване на третю декаду січня 1936 року Волинське єпархіальне зібрання духовенства і мирян через затяжну хворобу архієпископа Олексія було вдруге перенесено. Офіційно повідомлялося, що після перебування на курорті в Івоничу владика Олексій виїхав 14 січня у Варшаву для участі в роботі Мішаної Предсоборної комісії. П'ятнадцятого січня він іще працював у комісії, але на ніч 16 січня владиці погіршало⁴. Його терміново помістили в санаторій св. Йосипа у Варшаві. Вісімнадцятого січня архієпископа відвідав митрополит Діонисій. Перебування в санаторії позитивно вплинуло на стан здоров'я владики. Лікарі припускали, що на початку лютого Олексій (Громадський) зможе повернутись у Крем'янець.

Через стан здоров'я волинського єпархіального архієрея митрополит Діонисій викликав на 19 січня у Варшаву секретаря Волинської духовної консисторії Івана Власовського⁵. Після аудієнції у владики Діонисія І. Власовський відвідав архієпископа Олексія в санаторії св. Йосипа. Архієпископ доручив перенести дату проведення Волинського єпархіального зібрання. Вирішено, що новий час буде встановлено, коли владика Олексій повернеться в Крем'янець. Врешті, наприкінці січня архієпископ прибув у кафедральне місто. Було вирішено, що єпархіальний соборик проведуть 12-13 лютого⁶.

Отже, 12 лютого 1936 року Волинське зібрання духовенства і мирян розпочало свою роботу в Крем'янці в приміщенні Волинської

³ Про термін скликання єпархіального зібрання // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 1-2. – 1-15 січня. – С. 47-48.

⁴ Недуга владики Волинського Алексія // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 3. – 1 лютого. – С. 92.

⁵ Відрочення Волинського єпархіального зібрання // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 3. – 1 лютого. – С. 92.

⁶ Церковное обозрение. Новый срок созыва Волинского епархиального собрания // Воскресное чтение. – 1936. – № 7. – 16 февраля. – С. 108.

духовної семінарії. На соборик прибуло 80 осіб – делегатів від 55 благочинницьких округів, повітові протоієреї, увесь склад духовної консисторії, члени Свічкового комітету, Єпархіальної ревізійної комісії, представники від Товариства Петра Могили, Луцького Чеснохресного братства, а також від влади: П. Певний, С. Тимошенко, о. Мартин Волков, М. Бура, член Передсоборної комісії М. Кобрин і, звісно, владика Олексій та вікарії Полікарп та Симон⁷. Подячний молебень у великій церкві Богоявленського монастиря відправив єпископ Симон у співслужінні з численним духовенством.

Засідання зібрання розпочали о 10 годині. До президії увійшли єпархіальний архієрей з двома преосвященними вікаріями. Окрім них заступниками голови обрано о. П. Пашевського та посла П. Певного, а на секретарів – о. М. Кибалюка, о. М. Темнюка та В. Серафимовича. Потрібно зауважити, що доручення Петру Певному обов'язків секретаря церковного з'їзду говорило про реальний вплив його та очолюваної ним політичної сили на церковне життя краю.

У слові при відкритті зібрання владика Олексій (Громадський) окреслив низку головних проблем і викликів, на які делегатам доведеться дати відповідь. Передовсім, архієпископ висловив радість, що Господь вразі благословив зібратись разом для вирішення єпархіальних справ, а йому особисто головувати на соборіку⁸.

Владика також наголосив на ролі маршала Пілсудського у творенні Польської автокефальної православної церкви і запропонував помолитися за спокій душі спочилого. Згадано також усіх учасників єпархіального зібрання 1935 р., які відійшли у вічність упродовж року.

Першим за важливістю питання, що мало розглянути зібрання, владика назвав господарське. Співробітники єпархіального управління, зауважував архієрей, багато часу витратили, щоб представити на розгляд соборика найбільш збалансований єпархіальний бюджет.

«Ми маємо чималі обов'язки щодо підтримки нашого Вищого Церковного Управління, а служачі нашого Єпархіального Управління – також не ангели, а во плоті чоловіці. Тому-то

⁷ Волинське єпархіальне зібрання // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 4. – 15 лютого. – С. 125.

⁸ Слово владика Олексія, архієпископа Волинського і Крем'янецького, при відкритті Волинського єпархіального зібрання 12 лютого 1936 р. // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 4. – 15 лютого. – С. 95.

прошу Вас прихильно поставитися до представленого бюджету й ухвалити його»⁹.

Архієпископ заявив, що бюджет ляже тягарем на багатьох і викличе немалі скорботи, але це, як і інші, необхідні випробування для очищення душі від усяких гріхів і пристрастей.

Другим важливим питання архієрей назвав місіонерські завдання. Вони складні, але владика закликав поставитись до цього, як первісні християни, які готові пожертвувати всім для торжества правди й світла. Окремо владика Олексій зупинився на загрозі з боку українських реформаторів, які, вдаряючи по струнах національної свідомості, особливо молоді, дошкуляють Православній церкві. І в цій частині звернення прочитуємо позицію архієпископа щодо українського національного питання. *«Отже, кожному з нас, – говорив архієпископ, – треба любити рідний нарід до болю, до мук, але в світлі любові Христової»¹⁰.* Прикметно, що це резюмуюче речення, публікуючи промову, виділив іншим шрифтом редактор Іван Власовський. Очевидно таким технічним способом він прагнув звернути увагу пастирів і вірних на головне в змісті звернення єпархіального архієрея, засвідчити його позицію щодо такого важливого питання в житті Православної церкви Волині.

У завершальній частині слова владика Олексій звернув увагу на дистанцію, що виникла між пастирями та вірянами також і через нерозуміння ними важливості національного питання. Архієпископ бажав, аби всі пастирі засвоїли суть їхнього покликання. Отже, архієрей високо оцінював значення єпархіального зібрання, яке соборним голосом мало вирішити головні питання життя церковної області.

Після архієпископа Олексія взяв слово секретар консисторії Іван Власовський, який запропонував прийняти відповідну резолюцію, вшановуючи пам'ять маршала Пілсудського. У ній говорилося про маршала як про будівничого відродженої Польщі, який розумів

⁹ Слово владика Олексія, архієпископа Волинського і Крем'янецького, при відкритті Волинського єпархіального зібрання 12 лютого 1936 р. // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 4. – 15 лютого. – С. 96.

¹⁰ Слово владика Олексія, архієпископа Волинського і Крем'янецького, при відкритті Волинського єпархіального зібрання 12 лютого 1936 р. // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 4. – 15 лютого. – С. 98.

необхідність адекватної державної політики на Волині та конструктивної ролі Православної церкви й духовенства в державному будівництві в Другій Речі Посполитій. Ця декларація лояльності була прийнята одногосно і її текст мав бути вручений делегацією у складі владики Полікарпа, о. П. Пашевського, о. С. Грушка, П. Певного та І. Власовського волинському воєводі Юзевському як найвищому представнику уряду у Волинському воєводстві. Знову ж таки відповідний склад делегації для вручення тексту декларації свідчив про намагання архієпископа Олексія та значної частини духовенства дистанціюватися від вимушеного демонстрування лояльності.

У додаток до декларації за ініціативою протоієрея Стефана Грушка Волинське єпархіальне зібрання духовенства і мирян постановило асигнувати 2000 злотих на спорудження пам'ятника маршалу Пілсудському. Кошти мали передати волинському воєводі Г. Юзевському, як голові Комітету з будівництва пам'ятника присяги в Луцьку¹¹.

Зібрання також надіслало привітання главі Церкви, голові польського уряду, міністерству віросповідань та освіти і волинському воєводі.

Уже після обіду соборик розпочав розгляд питань. Про виконання бюджету доповідав член ВДК о. Ю. Григорович. Фінансовий звіт Свічкового комітету за 1934 р. представив його голова прот. С. Михалевич. Протокол Ревізійної комісії з перевірки книговодства та справоздання консисторії за 1934 р. оголосив зібранню голова комісії прот. А. Рудіков. Про результати ревізії рахівництва та операцій Волинського єпархіального свічкового комітету доповідав прот. Г. Боришкевич. Окремо про роботу господарсько-правничого столу консисторії упродовж 1934–1935 рр. говорив о. Ю. Григорович. Він же та о. С. Михалевич запропонували на розгляд делегатам зібрання проекти єпархіального бюджету та свічкового заводу з планом діяльності на 1936 р. Завершальними прозвучали звіти про діяльність Єпархіального опікунства про бідних духовного стану (доповідав член консисторії прот. М. Тучемський), про внутрішню місію в 1935 р. (в. о. єпархіального місіонера о. С. Казновецький) та про стан

¹¹ Волинське єпархіальне зібрання // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 4. – 15 лютого. – С. 125-127.

навчання Закону Божого в початкових і середніх школах єпархії в 1934-1935 рр. (член консисторії прот. А. Бринних).

Заслухавши звіти, делегати зібрання утворили чотири комісії: 1) бюджетну; 2) місіонерсько-освітню; 3) господарську; 4) з операцій свічкового комітету. Напружена робота в комісіях тривала до пізньої ночі. Делегати прагнули напрацювати протоколи, які наступного дня були озвучені на другому пленарному засіданні єпархіального зібрання¹².

Головою місіонерсько-освітньої комісії духовенство доручило бути професору Михайлу Кобрину. Він же оприлюднив протокол комісії на пленарному засіданні під головуванням архієпископа Олексія (Громадського). Друге пленарне засідання тривало з 11 до 13 лютого. Отже, місіонерсько-освітня комісія запропонувала зібранню проект постанов, і після дискусії вони були затверджені. У першу чергу вже від імені усього єпархіального зібрання віталася робота Комісії з перекладу богослужбових книг українською мовою при Українському науковому інституті у Варшаві під головуванням митрополита Діонісія. Стверджувалося, що ці переклади створені на добрий пожиток Церкві та православних українців. З'їзд звернувся з проханням до архієпископа Олексія благословити для використання перекладені й затверджені комісією літургію св. Івана Золотоустого, чинів панахиди, заручин та шлюбу, хрещення, акафісту Господу Ісусу та псалтирі в парафіях Волинської єпархії, де служиться українською мовою. Одночасно висловлено прохання до владики в порозумінні з вищою церковною владою та Українським науковим інститутом прискорити видання напрестольного Євангелія, апостола, парамійних читань на великі свята, а також молитов перед св. Причастям, збірників нот церковних піснеспівів, літургії, вечірньої, ранньої, збірок релігійних пісень та колядок.

Окремим пунктом виділено рішення щодо церковної проповіді та місії. Для уникнення проповідей випадкового характеру запропоновано повітовим місійним комітетам, благочинним, повітовим та окружним місіонерам розпочати роботу із систематизації пропо-

¹² Волинське єпархіальне зібрання духовенства і мирян 12 і 13 лютого 1936 р. // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 5. – 1 березня. – С. 162-166.

відництва в парафіях шляхом періодичного скликання спеціальних проповідницьких собориків. Священникам запропоновано створити тематичний план проповідей, зробити їх актуальними відповідно до духовних та інших потреб парафіян. Іншим важливим інструментом покращення ситуації мало стати запровадження богослужбових журналів, де записувалися б теми виголошених проповідей та їхній короткий зміст.

Засобом підвищення духовно-освітнього рівня парафіяльних священників комісія вважала запровадження обов'язкового виголошення рефератів та дискусій після цього в рамках повітових та благочинницьких зібрань. Тексти повідомлень згодом повинні надсилатись разом з протоколом собориків у єпархіальний комітет для можливого опублікування.

Враховуючи накопичення проблем винятково у сфері пастирського служіння зібрання вважало за необхідне хоча б раз на 3-5 років скликати пастирські єпархіальні зібрання. З місійною метою рекомендувалося проводити сповідь у парафіях спільними силами кращих пастирів, проповідників, організовуючи урочисті відправи з участю хору під час говіння дітей та молоді. Комісія рекомендувала створити парафіяльні бібліотеки. Для їхнього наповнення кожна громада мала організувати спеціальний фонд, який наповнювався б за рахунок відсотку від парафіяльних прибутків – орієнтовно 5%.

Не могла оминати комісія своєю увагою питання підготовки пастирів для Волинської єпархії. Запропоновано звернутись до уряду та митрополита Діонісія з проханням заснувати в Крем'янці на Волині Богословський ліцей. Окремо члени комісії просили сприяння у вирішенні цього питання в архієпископа Олексія (Громадського).

П'ятнадцять пропозицій напрацювала комісія з приводу покращення законодавчительства: материнська мова навчання релігії; викладачі Закону Божого повинні мати канонічну місію від єпископа; необхідно удосконалити програму курсу відповідно до умов навчання; видати нові підручники Закону Божого, україномовні молитовники за текстами, підготовленими Комісією перекладу при УНІ, і по них навчати шкільну молодь молитов; прискорити видання Методики Закону Божого; не менше одного разу на два роки скликати окружні законодавчельські конференції з обговоренням проблем навчання

релігії; проводити практичні лекції, організувати повітові законовчительські курси, спеціальні візитаторські конференції; запровадити в життя катехизацію дітей дошкільного і позашкільного віку; оголосити конкурс на кращий короткий підручник методики здійснення катехизації дітей; ввести в життя організацію першої дитячої сповіді; звернутися через Синод ПАПЦ до вищої шкільної влади з меморіалом про припинення скорочення годин Закону Божого в школах і повернення в тих навчальних закладах, де вже здійснено скорочення; просити архієпископа Олексія звернутися до шкільної влади з проханням повернути попередню оплату за законодавчання до 1 золотого 50 грошів за годину; вдруге просити Волинський воєводський уряд наказати гмінним управлінням виконувати розпорядження міністерства внутрішніх справ 1931 р. про виплату перевізникам грошей за поїздки законовчителів для викладання релігії в приписні села; просити владику Олексія клопотатися перед владою про прирівняння в оплаті годин візитаторів із законовчителями; просити Синод видати підручники з катехизації дітей; звернутися до духовенства від імені єпархіального зібрання із закликом посилити релігійно-освітню роботу серед населення шляхом навчання шкільної молоді істинам Христовим, катехизації дітей, організації відвідування ними церковних Богослужінь, влаштування дитячих свят, паломництва дітей та молоді до місцевих святинь та інше; в єпархіальному офіціозі створити окремий законовчительський відділ, де публікувати інформаційний та науковий матеріал, закликати пастирів до співробітництва в журналі у наповненні цього відділу для вивчення стану законовчительства в єпархії та напрацювання методики його розвитку¹³.

Господарська комісія на чолі із о. О. Ненадкевичем запропонувала на розгляд зібрання проекти рішень, які після ретельного обговорення були прийняті у формі постанов. Отже, серед першочергових питань – урегулювання роботи Опікунства про бідних духовного стану. Ця корпоративна соціальна інституція могла існувати лише на основі розуміння її важливості й підтримки усіма представниками духовної верстви. Саме через відсутність достатньої кількості гро-

¹³ Волинське єпархіальне зібрання духовенства і мирян 12 і 13 лютого 1936 р. // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 5. – 1 березня. – С. 162–166. – С. 166.

шей єпархіальне зібрання обмежалося рішенням про проведення підготовчої роботи з відкриття у Перелісках у Крем'янці притулку для престарілого самотнього духовенства¹⁴. Однак рівень колективної свідомості й солідарності волинського духовенства був недостатнім для реалізації такого проекту, як притулок для пристарілих кліриків.

Тривалий час не було визначено, хто приймає остаточне рішення з приводу виділення сирітських земельних наділів. Зібрання, враховуючи, що усе церковне майно знаходиться в розпорядженні Волинської духовної консисторії, постановило: опікунство вносить на розгляд ВДК пропозиції про виділення земельних ділянок для вдовиць та сиріт, а консисторія приймає рішення, яке затверджує єпархіальний архієрей. Делегатам єпархіального соборика довелося продовжити дію минулорічної постанови про виплату посмертної допомоги: якщо за упокоєним залишилися борги з внесків, гроші виділятимуться в розмірі 50%, а решта йтиме на ліквідацію заборгованості. Вирішено також обрати на місце вибулих зі складу опікунства прот. В. Ковальського та о. А. Барановського нових членів прот. Г. Боришкевича та о. Ф. Юркевича.

Після доповіді о. Ю. Григоровича щодо допомоги духовенству у випадку пожеж зібрання постановило зберегти на 1936 р. старий порядок надання допомоги, коли кожен священик єпархії вносив 1 злотий, а псаломщик – 50 грошів. З 1937 р. така форма допомоги припинялася. Окремо розглянуто прохання о. Вагнера про виплату пожежної допомоги в розмірі 4 730 злотих. Прохання про допомогу підтримала благочинницька рада. Оскільки випадок підлягав загальному правилу самооподаткування, священику відмовили.

Одним із наболілих питань єпархіального життя для духовенства і мирян залишалися церковні податки. Волинську єпархію населяли переважно селяни, які гостро відчували на собі внутрішньопольські та загальноєвропейські економічні коливання. Кожен злотий мав ціну. Тому такою чутливою була реакція на будь-яке збільшення церковного оподаткування. У рішенні зібрання передовсім залишило в силі затверджену минулого року схему збору податків: консисторія визна-

¹⁴ Волинське єпархіальне зібрання духовенства і мирян 12 і 13 лютого 1936 р. (продовження) // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 6. – 15 березня. – С. 190–195.

чала суму внесків для тієї чи іншої округи, а вже духовенство під час окружних собориків встановлювало розміри податків для окремих єпархій. Врахували делегати зібрання й випадки знищення градом вражаю. У таких ситуаціях, якщо подано відповідні документи від гмінного уряду, благочинницька рада скеровує спеціальне послання в консисторію. Відповідно ВДК зменшувала розмір єпархіального податку пропорційно до розміру втрат.

Духovenство третьої округи Луцького, четвертої округи Рівненського та третьої Ковельського повітів просили знизити рівень єпархіального оподаткування для них, мотивуючи бідністю церковних земель. Зібрання відмовило, пояснюючи, що немає державної кваліфікації землі.

Іншою категорією податків були відрахування від парафій та монастирів у місіонерський фонд Синоду та на рахунки Емеритальної каси православного духовенства Польщі. Волинська єпархія мала найбільші борги із загальноцерковних внесків. Синод ПАПЦ прийняв рішення збирати по 2 гроші з кожного сповідника в місіонерський фонд. На Волині такий крок спровокував незадоволення і навіть заворушення серед парафіян та міг знизити кількість сповідників. Через це делегати соборика просили Синод звільнити Волинську єпархію від сповідного податку.

Іще складнішою була ситуація з відрахуваннями в Емеритальну касу. Зібрання погоджувалось із тим, що священики повинні, залежно від категорії пенсійного страхування, сплачувати визначені внески. Натомість делегати просили скасувати борг від парафій у розмірі 70 000 злотих з огляду на тяжкий матеріальний стан церков і надалі взагалі звільнити церкви від такого податку на користь Емеритальної каси. Якщо ж скасування внеску неможливе, то зібрання просило зменшити його до 12 злотих від штатної парафії та 6 злотих від філії в рік.

Делегати зібрання висловилися за створення Комітету каси з обраних представників учасників пенсійного проекту. Цей комітет мав розробити проект юридичного унормування каси та впорядкувати її функції. Владика Олексій благословив обрати представників від Волині на потенційний з'їзд представників Емеритальної каси. Такими стали: митр. прот. С. Грушко, прот. О. Сапега, прот. А. Ненадкевич, о. М. Кибалюк, о. Д. Чирський.

Делегати зібрання відреагували і на проблеми, пов'язані із компенсацією дорожніх витрат законовчителям та шарваркової повинності кліриків. Вирішено доручити консисторії пояснити духовенству, що органи самоврядування повинні оплачувати проїзд законовчителів до шкіл у приписних селах. Якщо це не виконується, потрібно скеровувати скарги повітовим старостам. У випадку відсутності відповіді впродовж місяця чи відмови ту ж скаргу потрібно направляти у воєводський самоврядний відділ. З приводу шарваркового обов'язку постановлено звернутися через консисторію до воєводського уряду щодо звільнення духовенства від цієї повинності.

Серед особистих прохань, які розглянуло зібрання, клопотання про встановлення пожиттєвої пенсії у розмірі 50 злотих щомісячно колишньому викладачеві духовної школи Чистосердову, адвоката Ніколаєва про виплату йому 5000 злотих за провадження судових справ по Волинській єпархії та інші. Якщо Чистосердову соборик надав довічне утримання, то адвокату відмовили в проханні. Окрім цього, зменшено розмір єпархіального податку для Обицького монастиря з огляду на дійсно тяжкий матеріальний стан обителі та виділено в міру можливості матеріальну допомогу з єпархіальних коштів для захисту заарештованих о. М. Табаковського та прот. І. Червинського.

Звісно, що найбільша увага делегатів з'їзду була прикута до проекту єпархіального бюджету. Після оголошення головою комісії прот. О. Сапегою протоколу зав'язалася дискусія. Так, владика Олексій запропонував залишити розмір відрахування від єпархії на Синод у сумі 42 000 злотих. Комісія пропонувала зменшити внесок на 6 000 злотих. Очевидно, що архієпископ Олексій не бажав звинувачень на свою адресу зі сторони митрополита Діонісія та його варшавського оточення. Вихід із ситуації підказав досвідчений у таких справах посол Петро Певний. Він запропонував вияснити думку делегатів шляхом таємного голосування. Отже, за зменшення асигнування до 36 000 злотих висловилося 47 осіб, а за залишення суми в 42 000 проголосувало 32, недійсними визнано 3 бюлетені. Окрім цього, зібрання відмовилося виділити Синодові 6 000 злотих, які мали піти на утримання православного митрополитального інтернату. Позицію мотивовано тим, що волинське духовенство хоче мати богословський ліцей у себе і відмовляється фінансувати такий у Варшаві. У цій ситуації владика

Олексій запропонував підтримати роботу інтернату богословського факультету, де навчаються представники Волинської єпархії. Делегати погодились і проголосували за асигнування 4 000 злотих. Збільшено на 1 500 злотих фінансування стипендій вихованцям Волинської духовної семінарії.

На церковну фінансову підтримку претендувала й російська меншина краю. Уповноважений Російського народного об'єднання Первенцов надіслав на ім'я владики Олексія заяву, у якій висловлювалося незадоволення тим, що єпархіальне зібрання виділяє гроші лише на українські школи і нічого не дає російським. Відповідь пролунала промовиста: *«Єпархіальне зібрання, з огляду на те, що асигнування на допомогу російським школам домагається політична організація, не находить можливим цю справу розглядати»*¹⁵. Українським гімназіям зібрання, як і в минулому році, виділило 3500 злотих. Початковій школу ім. гетьмана І. Мазепи в Рівному надано 300 злотих.

Емоційним виявилось обговорення питання про виділення 10 000 злотих на ремонт Почаївської лаври. Бюджетна комісія запропонувала зібранню відмовити в асигнуванні обумовлених коштів. Петро Певний від імені частини делегатів озвучив такий проект резолюції:

«Свята Почаїво-Успенська Лавра є найбільшою Святиною Святої Автокефальної Православної Церкви в Польщі, що тісними, нерозривними віковими узами зв'язана з історією Волині та Волинською Єпархією. Духовенство та вірні Волині безмежно любов'ю оточують свою історичну святиню, приходячи з щедрою жертвенністю на піддержання краси її святих Божих Храмів. Волинське Єпархіальне Зібрання стверджує, що й воно, зі своєї сторони, готове прийти з допомогою на ремонт святих храмів Лаври та її забудовань, вважає ту допомогу за konieczність. Та разом з тим, у проекті Єпархіального бюджету ухилилося від асигнування допомоги на ремонт Лаври і то зі слідуючих причин. Волинське Єпархіальне Зібрання вважає, що датки духовенства і вірних попливуть щедро на ремонт Лаври, коли на чолі того ремонту буде стояти спеціальний комітет у складі осіб, вибра-

¹⁵ Волинське єпархіальне зібрання духовенства і мирян 12 і 13 лютого 1936 р. (продовження)
// Церква і нарід. – 1936. – Ч. 6. – 15 березня. – С. 190–195. – С. 193.

них та призначених Церковною Владою, додержуючи у тому комітеті більшість місць для Волинської Єпархії, а в тому і 2-х місць для вибраних членів до того Комітету Єпархіальними Зборами. Через те Волинське Єпархіальне Зібрання з синовньою любов'ю просить Священний Синод нашої Церкви покликати до життя такий комітет»¹⁶.

Отже, П. Певний з одностудійцями прагнув отримати контроль за діяльністю Почаївської лаври, чернецтво якої стояло в опозиції до українського церковного руху. Відкрите голосування за цю резолюцію показало, що послы, представники від вірних та частина духовенства були за. Проти виступив лише один священник і всі інші утрималися. Рішення провалили. Отже, більшість делегатів продемонстрували несприйняття ініціативи послів.

Архієпископ Олексій не планував конфліктувати із почаївським чернецтвом та формувати в консервативній частині волинського духовенства думки, що їхній єпархіальний архієрей стовідсотково співпрацює із польською владою та українськими угодовцями. З іншої сторони він мусив показати здатність до співпраці. Тому владика Олексій знову поставив на голосування пропозицію про виділення на ремонт лаври 10 000 злотих. Єпархіальне зібрання проголосувало з умовою, що витрата коштів буде мати церковно-громадський контроль.

На завершення розгляду бюджетного питання було виділено по 200 злотих десят'ю студентам православного богословського відділу Варшавського університету з Волині, які не змогли потрапити на проживання в інтернат.

У підсумку владика Олексій затвердив прийнятий єпархіальний бюджет, але скористався правом вето і не погодився на зменшення єпархіальних відрахувань на Синод на 6 000 злотих. Отже, статтями надходжень були: допомога від міністерства на утримання урядовців та канцелярію (7 000 зл.), допомога від свічкового комітету (18 000 зл.), за бланки церковного діловодства (5 500 зл.) та єпархіальний податок (171 500 зл.) З майже двадцяти статей видатків головними були витрати на особовий склад консисторії (74 480 зл.), на

¹⁶ Волинське єпархіальне зібрання духовенства і мирян 12 і 13 лютого 1936 р. (продовження)
// Церква і нарід. – 1936. – Ч. 6. – 15 березня. – С. 190–195. – С. 194.

утримання Синоду (42 000 зл.) та канцелярські й господарські витрати (11 000 зл.), допомога Волинській духовній семінарії (7 500 зл.).

Недоліки в роботі свічкового комітету змусили делегатів зібрання розглянути звіт про його роботу. Голова комісії з розгляду операцій свічкового комітету прот. С. Сілецький у виступі зазначив, що фінансові втрати стали результатом поганого ведення справ у попередні роки. Підприємства комітету зараз у тяжкому стані і потрібні роки наполегливої праці для змін на краще. Про те, як підвищити прибутковість єпархіальних підприємств, говорив у співдовіді член комітету В. Серафимович¹⁷. Після виголошених доповідей зібрання голосуванням прийняло до відома фінансовий звіт свічкового комітету за 1934 р. Комітету запропонували проводити ревізії товарів не лише в головному складі, але й у філіях, щоб мати дійсну картину кількості й вартості наявних товарів, запровадити градацію свічок до шести гатунків. Делегати також схвалили запропонований прот. С. Михалевичем план діяльності єпархіального свічкового комітету на 1936 р. з тим, щоб виправити всі недоліки роботи комітету, встановити правильники (положення) свічкового заводу, складів і крамниць; відповідно реорганізувати бухгалтерію комітету; знизити ціни на сировину та речі церковного використання, розробити розцінки для продажу; застосувати всі заходи, щоб парафії купували все необхідне церковне начиння винятково в складах свічкового комітету; розв'язати питання боргів свічкового комітету; припинити операції з продажу дзвонів і порозумітися із Гданською сточнею про зменшення боргу й звільнення від сплати відсотків; затвердити на 1936 р. бюджет комітету в сумі 79 160 злотих у прибутках і видатках.

Таким чином, Волинське єпархіальне зібрання духовенства й мирян 12-13 лютого 1936 р. стало значним кроком у розвитку церковної демократії у межах Волині, позитивним досвідом колективного вирішення важливих питань духовного та церковно-адміністративного й фінансового життя. Це була остання демонстрація соборноправності аж до початку 90-х рр., коли впала «Імперія зла».

¹⁷ Волинське єпархіальне зібрання духовенства і мирян 12 і 13 лютого 1936 р. (закінчення) // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 7–8. – 1-15 квітня. – С. 247-248.

Двадцять першого лютого 1936 р. делегація від Волинського єпархіального зібрання духовенства і мирян склала візит волинському воєводі¹⁸. Єпископ Луцький Полікарп (Сікорський) (голова делегації), протопресвітер Павло Пашчевський, прот. Стефан Грушко та секретар консисторії Іван Власовський відвідали Генріка Юзевського в Луцьку. Владика Полікарп доповів про вшанування пам'яті маршала Пілсудського на єпархіальному зібранні 12 лютого. Після цього Власовський зачитав ухвалу пам'яті маршала, яку прийняли й підписали разом із архієпископом Олексієм усі делегати з'їзду. Наступною стала передача 2 000 злотих від зібрання на спорудження пам'ятника Пілсудському в Луцьку. У відповідь воєвода наголосив, що єпархіальне зібрання стало демонстрацією високого розуміння історичної ролі маршала стосовно врегулювання становища Православної церкви. Урядовець пообіцяв представити прем'єр-міністру ухвалу зібрання, присвячену пам'яті маршала Пілсудського. Після офіційної частини зустрічі в неформальній обстановці члени делегації та воєвода довго обговорювали рішення Волинського єпархіального зібрання духовенства і мирян, поточні справи з життя Волинської єпархії.

Важлива роль єпархіального зібрання не залишилася поза увагою російської преси, яка намагалася протиставити його Синодові ПАПЦ. Для цього звернуто увагу на проект рішення про зменшення відрахувань на утримання вищого церковного органу. У трактуванні «Русского слова» та «Нашего времени» це виглядало як повна відмова у фінансуванні й навіть названо прізвища священників, які ратували за надання коштів, а всі інші члени бюджетної комісії були проти. У дійсності ж звучала пропозиція зменшити відрахування у Варшаву на 6 000 злотих через складний матеріальний стан духовенства. Були й інші проекти. Прот. Г. Боришкевич пропонував скоротити весь бюджет на 5% і надати консисторії право розписати це скорочення за статтями видатків. Однак через нереальність цей план відкинули. Іван Власовський змушений відгукнутися на такі маніпуляції фактами в єпархіальному органі, і владика Олексій підтримав його. Лейтмотив відповіді зводився до того, що, мовляв, кореспонденти російських

¹⁸ Делегація Волинського єпархіального зібрання у п. Воєводи Волинського // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 5. – 1 березня. – С. 167.

видань збирали інформацію про роботу соборика в крем'янецьких забігайлівках, а не з достовірних джерел¹⁹.

Список джерел і літератури:

1. Відрочення Волинського єпархіального зібрання // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 3. – 1 лютого. – С. 92.
2. Волинське єпархіальне зібрання духовенства і мирян 12 і 13 лютого 1936 р. // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 5. – 1 березня. – С. 162-166.
3. Волинське єпархіальне зібрання духовенства і мирян 12 і 13 лютого 1936 р. (продовження) // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 6. – 15 березня. – С. 190-195.
4. Волинське єпархіальне зібрання духовенства і мирян 12 і 13 лютого 1936 р. (закінчення) // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 7-8. – 1-15 квітня. – С. 247-248.
5. Волинське єпархіальне зібрання // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 4. – 15 лютого. – С. 125-127.
6. Делегація Волинського єпархіального зібрання у п. Воеводи Волинського // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 5. – 1 березня. – С. 167.
7. Інформації із крем'янецьких «заїздів» // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 5. – 1 березня. – С. 169.
8. Недуга владики Волинського Алексія // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 3. – 1 лютого. – С. 92.
9. Про термін скликання єпархіального зібрання // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 1-2. – 1-15 січня. – С. 47-48.
10. Слово владики Олексія, архієпископа Волинського і Крем'янецького, при відкритті Волинського єпархіального зібрання 12 лютого 1936 р. // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 4. – 15 лютого. – С. 95-98.
11. Церковное обозрение. Болезнь высокопреосвященнейшего архиепископа Алексия // Воскресное чтение. – 1935. – № 23. – 15 декабря. – С. 322.
12. Церковное обозрение. Волинское епархиальное собрание // Воскресное чтение. – 1935. – № 23. – 15 декабря. – С. 322.
13. Церковное обозрение. Новый срок созыва Волинского епархиального собрания // Воскресное чтение. – 1936. – № 7. – 16 февраля. – С. 108.

¹⁹ Інформації із крем'янецьких «заїздів» // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 5. – 1 березня. – С. 169.